
Kirke og Teater: Fra Athen til Kongens Nytorv

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Kirke og Teater: Fra Athen til Kongens Nytorv

4

Kirke og Teater: Fra Athen til Kongens Nytorv

Kirke og Teater: Fra Athen til Kongens Nytorv

Kirke og Teater.

Jp. 13/12 31

Fra Athen til Kongens Nytorv.

Af Sognepræst Kaj Munk.

Maa jeg have Lov til her i "Jyllandsposten" at skrive et Par Overvejelser og Oplysninger om Teater for de mange stiltfærdige Mennesker, som passer deres Plov eller Butik og ikke ved stort andet om Teater, end hvad deres Rigsdagsmand fortæller dem, at nu er den Tid paa Aaret kommet igen, da de skal være med til at dække Millionunderskudet fra den Anstalt, hvor Københavnerne gaar hen og morer sig. Det er ikke til at forarges over, at Mennesker, som man har faaet bibragt et saadant Syn, ikke just flammer i Ansigtet af Begejstring ved Tanken om, at der tages af deres knebne Spareskillinger til et saadant Formaal. Men Sandheden vil ikke tage mig fortrydeligt op, om det forsøges at tilføre dem Oplysninger ogsaa fra anden Side end Rigsdagsmanden.

Thi Sandheden er ingenlunde den, at Det kgl. Teater er en Anstalt, hvor Københavnerne gaar hen for at more sig, Ulykken er netop den, at de temmelig ofte ikke gaar derhen. Og Ulykken er yderligere den, at det heller ikke saa sjældent er hændet, at man ikke morer sig der, men tværtimod keder sig. Hvis Det kgl. Teater altid havde ydet det bedste af det gode, eller hvis endda Folk trofast var mødte frem Aften efter Aften, var den Tale om Underskud og Underskud næppe blevet saa evig aktuel.

Men lad os nu begynde at snakke lidt sammen om, hvad Teater egentlig er. Jeg ved jo nok, at naar Karetmagerens Jens Christian stak Ild paa, saa fandt de ud af, at det skyldes nok noget, at han var blevet tovli i Hodet af at se alle de Biografstykker i Stationsbyen. Jeg ved ogsaa godt, at "Rasmines Bryllup" kommer een Gang aarligt til Fjordkøbing, og at det jo er gevaldig grinagtigt at se, men saadan strengt taget ikke noget at give Penge ud til. Vi er stadig enige. Men alt det har bare ikke noget med Teater at gøre. Ikke mere end en dresseret Slange med en Aal.

De skulde vel ikke i sin Tid have abonneret paa Store Nordiske Konversations-Leksikon? Ellers laan det hos Naboens. Og slaa saa op paa Teater. Saa vil De se, at Teater er en oldgræsk Opfindelse, som oprindeligt var nøje knyttet til Gudstjenesten. Det er dog ganske interessant at betænke, at Teatret er Religionens Barn, ikke sandt?

En hedensk Religion, javel; kristelig kunde den jo ikke være, da Kristus først blev født Aarhundreder senere. Men nu skal jeg fortælle Dem noget: Jeg har læst nogle Skuespil af dem, der blev digtet dengang, altsaa en 4-5 Aarhundreder før Kristus, og opført for de lyttende Tusinder paa Teatret i den gamle græske By Athen. Og lad mig saa bare tage eet lille Eksempel for at vise Dem, hvad det var, disse Skomagere og Murer mestre, disse Hedninger, anspændt sad og lyttede til.

Dødelig Mand bør ikke hige altfor højt.
Thi Hovmod sætter Skud og bærer Brødens Aks,
hvoraf en Høst der mejes, som er rig paa Graad.
Gud lever, og han tugter Sind, der blærer sig
i hovne Tankers Griskhed, og han dømmer strengt.

Stil heroverfor et Vers fra et Teaterstykke i vore Dage, et Vers, som Tusinder af Kristne Aften efter Aften har tiljuble:

Han er saa sød, saa sød, den lille Jensen,
den lille Jensen, den lille Jensen,
han er saa sød, saa sød, den lille Jensen,
den lille Jensen, han er saa sød.

Teatre i vor Tid, der byder den Slags Underholdning, behøver ikke Statsstøtte; de kan bære sig selv.

*

Altsaa: Teatret var Religionens Barn. Først med festlige Optog til Guders Ære, senere med Fremførelsen af det vældige, der bevæger Menneskehjerterne, de dybe Tanker, de store Følelser, søgte det at løfte Sindene op over Hverdagen ind i den Sjælens gaadefulde Helligdom, hvor Mennesker ser sig selv og hinanden og Gud.

Tiden gik, de gamle Religioner og Kulturer vaklede, Kristus blev født. Og op af Ruinerne af Jødedommen, der havde foragtet Billedet, men højagtet Ordet og løftet det indtil profetisk Magt, og af den græske Kultur, der elskede Billedet, Formen og Farverne, steg den katolske Kirke og bredte gennem Aarhundreders Lidelse og dernæst Aarhundreders Magtbrynde sin Haand ud over alle Jordens Riger og deres Herlighed. Og havde Teatret i Oldtiden været Religionens Barn, saa blev det nu i Middelalderen Kristendommens Datter. Det var ikke enhver givet at faa Mening af Skriften; men saa ædel og saa klog har den katolske Kirke altid været, at ingen maatte forsømmes; der fandtes jo ingen saa ringe, at han ikke havde en Sjæl til Gud og en Smaaskilling at undvære til Paven. Altsaa tegnede de Kirkernes Hvælvinger fulde af Billeder fra den hellige Historie; saa behøvede de troende ikke længer at sidde og sove under Messen; forstod deres Øren ikke Bogens og Præstens Latin, forstod deres Øjne dog Hvælvingernes Billedsprog.

Men levende Billeder var det jo ikke; man vænnede sig til dem og saa dem ikke mere, og en skønne Dag opdagede Præsterne, at Kirkefolket sad atter og sov. Saa opfandt de Skuespillet; i selve Kirkerne opførte de den hellige Historie i straalende Dragter med klingende Ord. Det var selve Billederne fra Hvælvingerne, der blev hentet ned og fik Liv og Stemmer, og naada, hvor de dernede i Rummets Halvmørke levede op. Der gik jo Jesus selv lyslevende, der græd hans Mor, der forraadte hans Discipel. Dette var endelig en Prædiken, der trængte frem til Sans og ind til Sind.

Midlet er stærkt, og stærke Midler er farlige. Der stod nu Teatret som Kirkens lille Datter og mærkede Bifaldet strømme sig i Møde, og en skønne Dag nejede hun for sin Mor og sagde: ”Tak, nu gaar jeg ud i den vide Verden, for nu kan jeg vistnok godt klare mig selv.” Og saa gik hun ud paa Torvet og spillede Komædie for et tilfældigt Publikum, og Gud skal vide, at det ikke altid nu var Oprin af den hellige Historie.

Og Kirken sad tilbage og saa alle sine store Børn een for een stikke hjemmefra: Politiken og Videnskaben, Malerkunst og Digtekunst, alle begyndte de en Forretning for sig selv.

Da blev Kirken harm og sagde: ”De Luserygge! De Bengler! Ikke have mere med dem og deres Udskejelser at gøre; det gælder om at faa Mennesker til at omvende sig, frelse deres Sjæle ud af hele denne syndige Tilværelse; for den er Synd helt igennem, idel Verdslighed og Synd.” Og saa begyndte de at kriges med hinanden, Kirken og dens Børn.

*

Nu kriges Kirken jo ikke mere med nogen; for Kirken er jo ikke længere saadan haandgribelig til. Kirken bestaar nu synligt af kristne Mennesker, der har stik modsatte Anskuelse af hverandre om alt mellem Himmel og Jord og mere til.

Følgelig hævdes det da ogsaa: Videnskab, Kunst, Kultur og Politik er Djævelens Værk; Slægten arbejder paa sit Babelstaarn for selv at bygge sig op til Himlen. Kirken er Guds udrakte Haand for at løfte den faldne Menneskehed, og Mennesket har intet andet at foretage sig end at sige sig løs fra al Verden og gribe om denne Haand. Er der nogle enkelte, der vil dette, vil der være et lille Samfund af hellige, som frelses, naar Taarnet styrter engang.

Denne Anskuelse kan i sin Ensidighed og Afgjorthed have en stor etisk Kraft. Ja, den kan hyldes af Folk, man i højeste Grad maa respektere.

Og den kan gøre Krav paa at være af Sandhed, men ikke paa at være Sandheden. Der er mindst lige saa megen Sandhed i den modsatte, som er denne: I Begyndelsen skabte Gud Himlen og Jorden, og til Menneskene sagde han: Gører eder Jorden underdanig. Saaledes blev Mennesket fra sin Start af sin Skaber kaldet til en aartusindlang Kamp med de vilde og onde Magter, som ogsaa har faaet Hjemsted anvist paa denne Klode.

Og for at nu ikke Mennesket skulde staa ganske ene i denne Kamp, fik det Lov at beholde Forbindelsen med Gud. Den har vi direkte i Religionen, naar vi hører Ordet, især naar vi nyder Sakramentet; men vi modtager den ogsaa som en Indvielse til andre Tider i vort Liv: Politikeren, naar det sker, at han glemmer Avancementet for at slaas for en Sag blot for Sagens Skyld, Videnskabsmanden, naar der pludselig midt i hans ærlige Forskerslid straaler et Glimt fra Sandhedens Lys, Kunstneren, naar han et Øjeblik fyldes, saa han selv er ingenting og Aanden i ham alt. I saadanne Minutter er det, at disse Mænd er Foregangsmand for os andre, fordi de da henter af Guds Kraft til Menneskeheden, at den kan gøre sig Jorden underdanig.

*

Har jeg mistet min Læsers Opmærksomhed? Snakker jeg for meget i Taaget og i Skyerne? Nu vel, det var Teatret paa Kongens Nytorv vi talte om.

Teatret kan staa i Djævelens Tjeneste som al anden Kunst. Hvis overhovedet Mennesker kan paavirkes og forandre sig ved at se og høre, hvad Prædiken og Foredrag og Skolegang

og Oplysningslitteratur forudsætter som noget selvfølgelig, da er der faa Steder, det kan ske som i Teatret. Tænk, hvilke Stormagter det raader over: Lys og Farver, Musik og Tale, Form og Bevægelser, baaret og knyttet sammen af Liv. ”Toner er meget stærkere end Billeder”, sagde gamle Professor Kroman, ”man sætter Musik foran Kompagniet, naar det drager i Slag; man bærer ikke et Billede.” Helt rigtigt er det ikke, for man bærer en Fane, levende, vinkende Farver. Men her, paa Teatret, her er det hele. Jo, jo, det kan nok opildne Kompagniet til Kamp. Er det slibrigt og pjattet og dumt, men fejende forførende godt gjort, saa skraaler de med paa Omkvædet dernede. Og paa den anden Side: Er det Livets vise Tale, der føres frem af en stor og ydmyg Personlighed, da bliver Tilhøreren stille og ser ind i sin egen Sjæl. Eller er det bare noget rigtigt straalende frisk og fornøjeligt, da kan man efter Dagens sure Slid, aa, da kan man le sig baade skikkelig og sund.

Længere er Teatret ikke kommet fra sit Udspring endnu, end at det kan være at deltage i en Gudstjeneste at overvære en Forestilling.

*

”Ja, De snakker for Deres Kram, Hr. Pastor, for De laver jo selv Skuespil. Men er det nu ret tit, det er saadan?”

Sig mig, min gode Mand, gaar De i Kirke? Javel, men saadan til Stadighed? Ja, Juledag, javel; men saadan til Stadighed? Naa ikke, nej, men ser De, hvis De gjorde det og turde være ærlig, saa vilde De maaske vedgaa, at der er ogsaa svært mange af vore Gudstjenester, der er slemme Forbiere. Og det kan ikke være andet. For hvor det højeste skal ydes - ja, naar det er Gud, der taler, saa maa det ofte naa utydeligt igennem, saa længe det er os Mennesker, han maa bruge som Talerør.

”Jamen er de Skuespillere da ikke sagt mellem os nogle grumme letfærdige Gemytter?”

Prøv nu at forstaa saa meget: de lever i en Verden, der ikke er vor, vader til daglig rundt i store Ord og stærke Følelser. Det er ikke let at have Leg med Ild til Haandværk og saa aldrig brænde sig. Det er meget lettere for Præster og Landsbyfolk at være skikkelige, for de tør jo ikke andet; det er deres Haandværk. Men tro mig, den Dag, vi alle staar nøgne for Gud, da bliver det ikke til at se ved første Øjekast, hvem af os der var Skuespillere og hvem ikke. Maaske det under Afklædningen vil vise sig, at vi var alle Skuespillere.

”Ja, nu har De jo sagt mange kønne Ord til mig om Teatret, Hr. Pastor, og næste Gang jeg kommer til København, saa vil jeg ogsaa gaa hen til Det kongelige og se et Stykke. Men stemme for, at vi herude paa Landet skal blive ved at punge ud, for at Københavnerne kan have et Sted og gaa hen og more sig, det faar De aldrig snakket mig til.”

Det ved jeg godt, men alligevel vil jeg snakke med Dem om Teatret en Gang endnu.